

Otázka: Pochybnost – filozofický pojem

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): sabineee

POCHYBNOST – Definice

Pochybnost je výraz nejistoty nebo nedůvěry ohledně nějakého stavu věcí. Může být teoretická, týká-li se vědění a poznání, ale také praktická, pokud se týká nějakého jednání či hodnocení. Je umožněna lidskou schopností reflexe a odstupu vůči vlastnímu mínění, schopností váhat a rozvažovat mezi dvěma a více alternativami. Pouze člověk může pochybovat sám o sobě. Jako taková je pochybnost emocionálně nepříjemná a člověk přirozeně hledá, jak by se jí zbavil. K tomu se nabízí v zásadě trojí cesta:

1. lépe prozkoumat stav věcí, opatřit si lepší informace
2. rozhodnout se „naslepo“ nebo podle jiných kritérií
3. zdržet se rozhodování či jednání

Většina antických myslitelů se snaží pochybnosti překonávat myšlením a zkoumáním, přičemž zvláštní úlohu hraje objev jistého poznání v geometrii a v matematice. Platón se snaží uplatnit něco podobného i v uvažování o lidských věcech, kdežto Aristotelés se více spoléhá na důkladnější a kritičtější zkoumání věcí samých. Stoicismus se snaží dosáhnout duševního klidu a vyrovnanosti tím, že zdůrazňuje význam statečnosti a ctností vůbec: svobodný člověk musí jednat, ale i kdyby ztroskotal, bude mu útěchou sama ctnost. Naproti tomu starověký

skepticismus pokládá takové snažení za marné, a aby si uchoval klid duše, volí „odstup“ a „zdržení se úsudku“.

V méně teoretickém pozdním židovství a raném křesťanství poznávání ustupuje víře jako praktickému spolehnutí na Boží slovo. Člověk, který se svěřil Kristu, nebude zbaven životních nejistot, nemohou ho však příliš ohrozit. O svých pochybnostech píše Augustinus, u něhož se už objevuje myšlenka, že kdo pochybuje, myslí, a nemůže tudíž o sobě pochybovat.

Teprve ve vrcholném středověku vzrostl zájem o neřešitelné rozpory, jak je sepsal Pierre Abélard a ve scholastice se objevuje myšlenka, že „pochybnost vede člověka ke zkoumání a zkoumáním se přibližuje k pravdě“.

Pochybnost sama se stává filozofickým tématem až počátkem novověku. Michel de Montaigne znovu objevil starověký pyrrhonismus a René Descartes založil svoji filosofii na radikální metodické pochybnosti. Uprostřed zmatků a občanských válek po rozpadu středověkého světa objevil v „Rozpravě o metodě“ pevný základ pro myšlení: i když zpochybní úplně všechno, nemůže v té chvíli pochybovat o tom, že myslí – a tedy je. Pochybnost se mu tak stala základem nepochybné jistoty.

V raném osvícenství se pochybnost stává hlavním motivem pokroku a důležitou zbraní proti pověrám. Na Bayla navázal také David Hume, který ovšem mluví o „umírněné skepsi“, kterou je třeba korigovat „zdravým rozumem“. Pro Kanta je pochybnost „protikladem a překážkou proti domněnkám“, pro jeho kritickou metodu velmi užitečná. Pochybnost se tak stává nástrojem kritiky a hlubšího poznávání a odděluje se od radikální skepse.

Hluboká pochybnost, vedoucí až k celkovému zoufalství, je velké téma S. Kierkegaarda a po něm celé existenciální filosofie. Naproti tomu Edmund Husserl přímo navazuje na Descartovu jistotu, získanou metodickým pochybováním a Ludwig Wittgenstein považuje skepticizmus nejen za vratký, ale „zřejmě nesmyslný“

Immanuel Kant

„Dospěli jsme nyní tak daleko, že můžeme od základu vyvrátit Humovy pochybnosti. Tento filozof právem tvrdil, že rozumem žádným způsobem nepochopíme možnost kauzality, tj. vztahu existence nějaké věci k existenci čehosi jiného, co je onou první věcí nutně kladeno. Já k

tomu dodávám, že právě tak málo chápeme pojem subsistence, tj. nutnost toho, že nositelem existence věcí je subjekt, který sám nemůže být predikátem žádné jiné věci, ba že si dokonce nemůžeme vytvořit ani pojem možnosti něčeho takového (ačkoli můžeme ve zkušenosti ukázat příklady užívání tohoto pojmu); a rovněž to, že tatáž nepochopitelnost se týká též vzájemné odkázanosti věcí, jelikož nelze nikterak nahlédnout, jak ze způsobnosti jedné věci lze vyvodit následek pro způsobnost věcí zcela jiných a od ní odlišných, a také naopak, ani to, jak nějaké substance, z nichž každá má přece svou vlastní, samostatnou existenci, mají na sobě navzájem záviset, a to nutně. Právě tak jsem dalek toho, abych o těchto pojmech měl za to, že jsou brány jenom ze zkušenosti a že nutnost, kterou si v nich představujeme, je vybásněna a je čirým zdáním, kterým nás klame dlouhý zvyk; ukázal jsem naopak dostatečně přesvědčivě, že tyto pojmy i zásady z nich plynoucí jsou apriorní a předzkušenostní a že jsou nepochybně objektivně správné, ovšem jen ve sféře zkušenosti.“

René Descartes

Pochybovat musím nejen o všem, co jsem se naučil ve školách, z knih anebo stykem s lidmi, nýbrž i o tom, zda tento svět, který mne obklopuje, skutečně existuje, anebo je pouhým výmyslem, a zda jej vnímám takový, jaký je - vždyť vím, že člověk je často obětí mnohých smyslových klamů. A pochybovat musím rovněž o tom, co se zdá být vůbec nejjistější, o principech matematiky, protože je možné, že náš lidský rozum nedostačuje k poznání pravdy a trvale nás uvádí v omyl. Když jsme tedy takto zpochybnili všechno, o čem můžeme nějak pochybovat, a dokonce předstírali, že to není pravda, můžeme předpokládat, že není Bůh, ani nebe, ani tělesa; že sami nemáme ruce ani nohy ani celé tělo. Nemůžeme však předpokládat, že nejsme my sami, kteří to myslíme. Nelze tvrdit, že by to, co myslí, v té chvíli, kdy to myslí, neexistovalo. Takže tato myšlenka: Myslím, tedy jsem, je ze všech první a nejjistější, jaká každému řádně filosofujícímu přijde.“

Ludwig Wittgenstein

V knize O jistotě vede diskusi o důkazu existence vnějšího světa - o tom, že o některých věcech není možno pochybovat, aby člověk vůbec mohl žít. Předpokladem je, že všechny pochybnosti jsou vloženy do základních přesvědčení, a že tedy ty nejradikálnější formy pochybností musejí být odmítnuty, neboť vytvářejí systémový rozpor. Wittgenstein si je vědom, že vždycky budeme pochybovat.

Sri Chinmoy

„Všichni duchovní hledající, dokonce i ti, kteří udělali značný pokrok, se občas stávají obětí pochybnosti. Tato pochybnost je pomalý jed. Pro duchovního hledajícího nevytváří nic jiného než zmatek. Dnes můžete pochybovat o sobě nebo o někom jiném. Zítra do vás vstoupí další vlna pochybnosti a vy si budete myslet, že dnešní ohodnocení bylo úplně špatné. Pozitíří přijde ještě více pochybnosti a přinese s sebou ještě více zmatku. V duchovním životě není pochybnost nic jiného, než velký nepřítel.“

Bashar

„Pochybnost je 100% důvěra v přesvědčení, které nepreferujete. Ve skutečnosti, vlastně nikdy nepochybujete, vždy něčemu naprosto věříte. Otázka je, čemu věříte?“

Johann Wolfgang von Goethe

„Člověk vlastně ví, jen když ví málo. Čím víc ví, tím větší jsou pochybnosti.“

Vlastní názor

V dnešní době pochybujeme téměř o všem. Ptáme se sami sebe „co si o nás kdo pomyslí?“, či zda se neztrapníme. Pochybnosti máme především sami o sobě – zda danou věc zvládneme, zda nejsme úplně nemožní, ale i pochybujeme zpětně o našich činech a litujeme jich. Naše vlastní pochybnosti nás dělají slabšími a jsme sami k sobě neustále kritičtí – spíše pochybujeme, nežli se chválíme. To, co na sobě kritizujeme je součástí naší osobnosti a měli bychom to přijmout takové, jaké to je. Pochybnosti, často i nevědomky, vedeme i o našich nejbližších – o přátelích, o partnerovi. Často si bereme moc k srdci, když nás někdo kritizuje, i když kritika bývá jen subjektivním názorem daného člověka.

Pochybujeme-li, nejsme na 100% šťastní. Myslím ale, že v dnešní době se toho zbavit nedá,

dnes se od každého očekává „být dokonalým“ a dělat jen to nejlepší, proto si myslím, že pochybnosti tu, i přes snahu jejich odstranění, stále budou.